

Habitatrichtlijn

Bittervoorn, door watervervuiling en de afname van plantenrijke wateren. In Nederland wordt de Grote modderkruiper plaatselijk nog in redelijke aantallen waargenomen in plassen en kleine natuurlijke wateren op de overgang van zandgrond naar rivierklei, maar ook in sloten met helder water.

In Vlaanderen, waar vooral stromende wateren goed op vis zijn onderzocht, is de Grote modderkruiper zeer zeldzaam. Immers, vooral de traagstromende kanalen en benedenlopen van rivieren zijn het sterkst vervuild. Mogelijk is de soort algemener dan gedacht in stilstaande Vlaamse wateren. Net als de eerder genoemde vissoorten Bittervoorn en Rivierdonderpad geldt de Grote modderkruiper in andere Europese landen als veel zeldzamer of zelfs bedreigd, zoals in Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en Denemarken. De vissoort staat als kwetsbaar op de Nederlandse Rode Lijst.

De verwante Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*) bleek – althans in Nederland – bij systematisch inventariseren in sloten en beken, veel algemener dan gedacht. Voor de Grote modderkruiper geldt dit beslist niet. Het ziet er naar uit dat deze vis bescherming nodig heeft in kleine natuurlijke wateren die onderdeel zijn van moerasgebieden of uiterwaarden. De vis is aangepast aan de natuurlijke dynamiek van "levende rivieren".

Literatuur

Nie, H.W. de, 1997. Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. MediaServ' Doetinchem, 2de druk.

Nie, H.W. de, 1997. Bedreigde en kwetsbare zoetwatervissen in Nederland. Voorstel voor een Rode Lijst. Stichting Atlas Verspreiding Nederlandse Zoetwatervissen, Nieuwegein.

Vandelannoote, A., R.Yseboodt, B.Bruijants, R.Verheyen, J.Coeck, C.Belpaire, G.Van Thuyne, B.Denayer, J.Beyens, D.De Charleroy, J.Maes & P.Vandenabeele, 1998. Atlas van de Vlaamse Beek- en Riviervisen. WEL, Wijnegem.

Dr. H. W. de Nie
Hollandseweg 4
6706 KP Wageningen
<http://home.wxs.nl/~hwdenie>

De Kamsalamander in Nederland en België

Rob Lenders & Ignace Schops

De Kamsalamander (*Triturus cristatus*) is één van de weinige in Nederland en België inheemse amfibiesoorten die in de Habitatrichtlijn zijn opgenomen. Daarnaast is alleen de Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) nog opgenomen. Ook anderszins "geniet" de Kamsalamander veel aandacht in het kader van internationale en nationale wetgeving en beleid. Zo is de soort ook aangemerkt als streng beschermde soort krachtens de Conventie van Bern (die overigens veel meer inheemse amfibiesoorten bevat). In Nederland is de Kamsalamander, evenals alle andere inheemse amfibiesoorten, beschermd krachtens de Natuurbeschermingswet. Deze bescherming betreft echter vooral de dieren zelf en nauwelijks zijn leefgebieden. De soort is verder op de officiële Rode Lijst van Reptielen en Amfibieën (Hom et al., 1996) aangemerkt als kwetsbaar. Tevens is de Kamsalamander doelsoort voor het nationale natuurbeleid (Bal et al., 1995). Tenslotte is voor de soort voorzien in een soortbeschermingsplan en dienen conform het Natuurbeleidsplan (Ministerie van LNV, 1990) voor de soort gerichte beheermaatregelen genomen te worden en een voorlichtingscampagne te worden gevoerd. Ook in Vlaanderen is de Kamsalamander opgenomen op de Rode Lijst en aangemerkt als zeldzaam (Bauwens & Claus, 1996).

De Kamsalamander kan in geheel West-Europa worden aangetroffen, maar ontbreekt in Zuid-Frankrijk en Spanje (waar de nauwverwante Marmersalamander (*Triturus marmoratus*) voor-

Mannetje van de Kamsalamander in paar-kleed. De soort is nog in grote delen van Nederland en Vlaanderen te vinden, maar stelt hoge eisen aan zijn leefgebieden. De Kamsalamander is een van de twee

inheemse amfibieën die opgenomen zijn op de lijst van soorten waarvan de leefgebieden beschermd dienen te worden krachtens de EU-habitatrichtlijn (foto: R. Krekels/ Natuurbalans, Nijmegen).

komt), op de meeste eilanden in de Middellandse Zee en op Ierland (Gasc et al., 1997). In zowel Vlaanderen als Nederland komt de Kamsalamander in een wijde geografische verspreiding voor in ca 18% van de uurhokken. Uit Nederland zijn bijvoorbeeld uit nagenoeg alle provincies waarnemingen van de soort bekend (fig. 1). Belangrijke kernen van verspreiding zijn gelegen in het rivierengebied, in de (voormalig) kleinschalige cultuurlandschappen in Zuid-Limburg en op de middelhoge zandgronden. In die laatste gebieden plant de soort zich vooral voort in veedrinkpoelen en andere, veelal aangelegde, kleine oppervlaktewateren met een goede waterkwaliteit en een goed ontwikkelde watervegetatie. Met name de (relatief) grotere en diepere poelen worden vaak aangemerkt als geschikte voortplantingsbiotopen. Er zijn echter ook veel waarnemingen bekend van voortplantende kamsalamanders in zeer kleine (ca 2 m²) wateren. De soort lijkt verder een voorkeur te hebben voor landschappen met een hoge "poeldichtheid". De sterke binding die de soort lijkt te vertonen met laaglandbeken (Lenders, 1992) wijst er op dat de soort hier van nature mogelijk voorkwam in afgesneden beekmeanders en plas-dras-situaties langs beken. Dat geldt overigens ook voor de

veel zeldzamere Boomkikker (*Hyla arborea*) en Knoflookpad (*Pelobates fuscus*), soorten die in hun beperkte verspreiding in Nederland toch opvallend vaak samen met de Kamsalamander worden aangetroffen. De geringe tolerantie van deze drie soorten voor predatie door vis wijst juist weer op een voorkeur voor wateren die niet al te sterk onder invloed van de beek zelf staan. Ook in het Nederlandse riviereengebied lijkt de Kamsalamander zich vooral voort te planten in wateren met geen of een matige rivierdynamiek (Creemers, 1994). Het betreft hier vooral strangen, veedrinkpoelen, kleiputten en middelgrote en kleine kolken die zowel binnen- als buitendijks gelegen kunnen zijn.

Ook in Vlaanderen kent de soort een wijde geografische verspreiding (Bauwens & Claus, 1996) (fig. 2). De soort komt

in alle provincies voor met belangrijke concentraties langs de kust, het zuidelijk deel van West-Vlaanderen, in een belangrijk deel van de provincie Antwerpen (Noorderkempen) en in de provincie Limburg (Haspengouw). In Vlaanderen liggen de vindplaatsen vooral in de smalle valleien langs beken. De soort komt in veel mindere mate of in het geheel niet voor in de brede alluviale vlakten van de benedenloop van grote rivieren. De vindplaatsen in de nabijheid van rivieren liggen nagenoeg alle op de valleiranden of op de plateaugronden onmiddellijk naast de vallei en passen dus in het beeld van geen tot matige rivierdynamiek uit Nederland. Ook wordt de soort aangetroffen buiten rivier- of beekdalen.

De wijde geografische verspreiding van de soort in beide landen betekent niet dat het goed gaat met de Kamsalamander.

Met name op lokaal niveau verdwijnen nog steeds belangrijke leefgebieden voor de soort. Zo wees een onderzoek van Bauwens & Munsters (1993) in Haspengouw (Belgisch Limburg) uit dat in 1992 het aantal vindplaatsen van de soort met 20% was afgenomen vergeleken met de periode 1980 - 1989. Bovendien werd in de verschillende vindplaatsen slechts een gering aantal exemplaren aangetroffen, zodat de resterende populaties bijzonder gevoelig lijken te zijn voor allerlei milieu-invloeden en snel kunnen uitsterven.

De aanwijzing van beschermde gebieden krachtens de Habitatrictlijn kan echter een belangrijke bijdrage betekenen aan de bescherming van de Kamsalamander in onze landen. Zo komen de belangrijkste kerngebieden van de soort in Vlaanderen voor op de lijst van voorgestelde gebieden. In Nederland ontbreken op de lijst van aangemelde habitatgebieden echter nog veel gebieden met grote aaneengesloten leefgebieden, met name langs de grote rivieren (bijvoorbeeld de Nederrijn) en op de oostelijke en zuidelijke zandgronden (bijvoorbeeld de omgeving van Winterswijk). Met het aanwijzen van leefgebieden alleen zijn we er echter niet: een adequate inrichting en beheer van deze gebieden zullen moeten worden gegarandeerd. De strenge eisen die een soort als de Kamsalamander stelt aan zijn leefomgeving hebben betrekking op complete landschappen, maar ook op het

Fig. 1. Verspreiding van de Kamsalamander in Nederland. De soort komt in nagenoeg alle provincies voor. De kerngebieden liggen in het riviereengebied, de middelhoge zandgronden en Zuid-Limburg (bron: stichting RAVON)

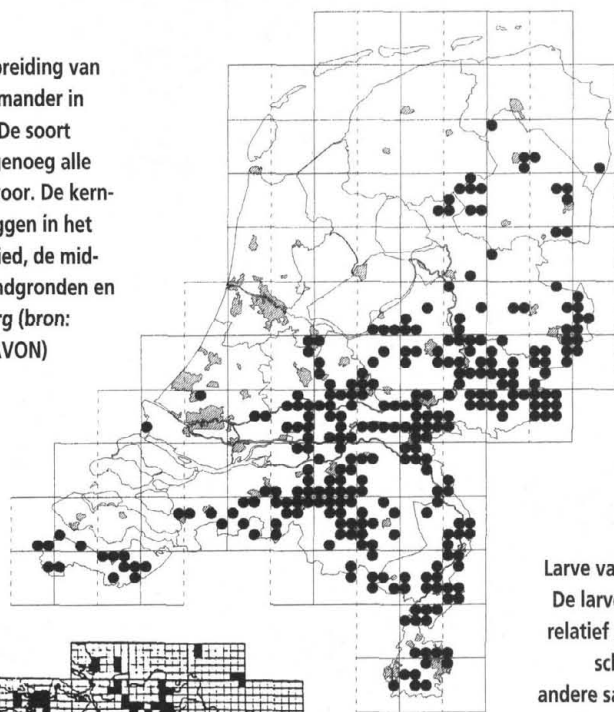
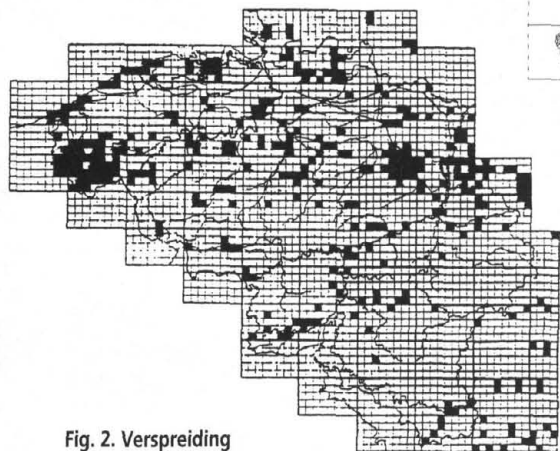

Fig. 2. Verspreiding van de Kamsalamander in België.

Larve van de Kamsalamander. De larven van deze soort zijn relatief gemakkelijk te onderscheiden van larven van andere salamandersoorten. De Kamsalamander stelt hoge eisen aan de wateren waarin de soort tot voortplanting kan komen. Zo dienen de voortplantingswateren helder te zijn, voldoende watervegetatie te bevatten, een matige dynamiek te vertonen en vrij te zijn van vis (foto: R. Krels/ Natuurbalans, Nijmegen).

schaalniveau van slechts enkele vierkante meters. Een soortbeschermingsinstrument op Europees niveau kan dan ook alleen zin hebben als er ook op poelniveau de juiste maatregelen worden getroffen.

Literatuur

Bal, D., H.M. Beije, Y.R. Hoogeveen, S.R.J. Jansen & P.J. van der Reest, 1995. Handboek natuurdoeltypen in Nederland. Rapport IKC-N 11, Wageningen.

Bauwens, D. & K. Claus, 1996. Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. De Wielewaal, Turnhout.

Bauwens, D. & K. Munsters, 1993. Verspreiding en habitatselectie van de Kamsalamander in de provincie Limburg. Jaarboek Likona 1992: 56-62.

Creemers, R.C.M., 1994. Amfibieën in uiterwaarden. Voortplantingsplaatsen van amfibieën in uiterwaarden. Werkgroep Dieroecologie KUN/Stichting ARK, Nijmegen/Laag Keppel.

Gasc, J.-P., A. Cabela, J. Crnobrnja-Isailovic, D. Dolmen, K. Grossenbacher, P. Haffner, H. Martens, P.P. Martinez Rica, H. Maurin, M.E. Oliveira, T.S. Sofianidou, M. Veith & A. Zuiderwijk (eds.), 1997. Atlas of amphibians and reptiles in Europe. SEH, Paris.

Hom, C.C., P.H.C. Lina, G. van Ommering, R.C.M. Creemers & H.J.R. Lenders, 1996. Bedreigde en kwetsbare reptielen en amfibieën in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC-N 25, Wageningen.

Lenders, H.J.R., 1992. De Kamsalamander. In: J.E.M. van der Coelen. Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg. Stichting RAVON/Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Nijmegen/Maastricht.

Ministerie van LNV, 1990. Natuurbeleidsplan. SDU, 's-Gravenhage.

Summary

The Crested newt in The Netherlands and Belgium

The Crested newt is one of the few indigenous herpetofauna species in The Netherlands and Belgium that are mentioned as protected species according to the EU Habitat Directive. Although the Crested newt is characterised by a broad geographical distribution in both countries, it is regarded as a rare and vulnerable species. Designation of habitats can contribute to the protection of the Crested newt. It is, however, argued that designation of habitats alone will not prove to be sufficient. An adequate management strategy will be necessary to preserve local populations of this species.

Drs. H.J.R. Lenders
RAVON
Postbus 1413
NL-6501 BK Nijmegen

I. Schops
Kruiskapelstraat 18
B-3550 Heusden

De Meervleermuis in Nederland en België

K. Mostert & A. Lefevre

De Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) is een vrij forse grijsbruine vleermuis met opvallend grote achterpoten. De soort lijkt wat op de Watervleermuis maar is wat groter. De soort heeft in Europa een overwegend noordoostelijke verspreiding. In West-Europa is de Meervleermuis in de meeste landen schaars of zeldzaam te noemen, met uitzondering van Nederland. Hier komt de Meervleermuis verspreid voor in het noorden en het westen (fig. 1).

Op grond van het aantal gevonden kolonies, aanwijzingen voor aanwezigheid van andere kolonies en in aanmerking genomen dat sommige gebieden slecht zijn onderzocht, lijkt een zomerpopulatie van 8.000 tot 10.000 Meervleermuizen in Nederland aannemelijk. In België worden sinds enkele jaren jagende dieren waargenomen ten noorden van Antwerpen

(boven waterspaarbekkens en zandwinningsputten), het Albertkanaal en boven enkele krekren grenzend aan Zeeuwsch Vlaanderen. Tot nu toe werden geen kolonies aangetroffen (Onkelinx, 1997, fig. 2).

De soort jaagt hier vooral boven meren, plassen, kanalen, vaarten en andere brede watergangen. In Friesland bleek de soort een voorkeur te hebben voor brede watergangen met hoge oevervegetaties, vermoedelijk vanwege de hogere insectenconcentratie in de luwte van de vegetatie. Ze mijden wateroppervlakten met veel uitstekende waterplanten of een hoge kroosbedekking.

Zomerkolonies

Er zijn 37 zomerkolonies bekend waarvan er tenminste 23 betrekking hebben op kraamkolonies (Limpens et al., 1997). Deze kraamkolonies bestaan in de regel

Fig. 1. Zomerverspreiding van de Meervleermuis in Nederland. Vierkantjes zijn kolonies, rondjes zijn losse waarnemingen (periode 1986 - 1993). Naar Limpens et al., 1997.

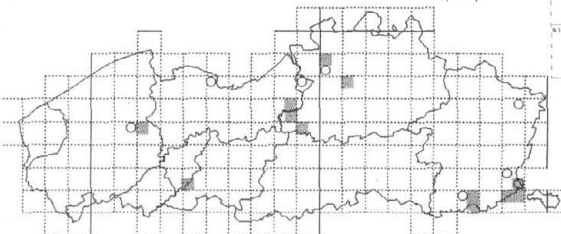
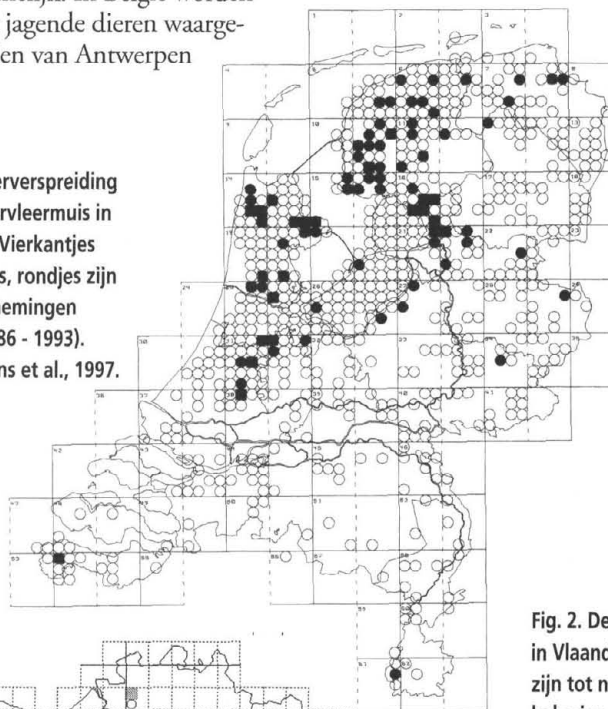

Fig. 2. De Meervleermuis in Vlaanderen. In België zijn tot nog toe geen kolonies aangetroffen. Vierkantjes zijn winterwaarnemingen, rondjes zijn zomerwaarnemingen (periode 1986 - 1997). Naar Onkelinx, 1997.